

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської

**Методичні рекомендації до
практичних, лабораторних занять і
виконання завдань для самостійної
роботи з дисципліни
«Спецметодика початкового
навчання мови»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
(освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»)

**Укладач – канд. філол. наук, старший викладач
Шостак О. О.**

Рівне
РДГУ
2022

УДК 373.5.016:811.161.2 (07) (072)

М 54

*Рекомендовано до друку кафедрою дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської
(протокол № 8 від 15 вересня 2022 р.)*

*і навчально-методичною комісією педагогічного факультету
(протокол № 6 від 18 жовтня 2022 р.)*

Рівненського державного гуманітарного університету

Рецензенти:

Павлюк Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Обуховська Олена Володимирівна – директор Комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр міста Острога» Острозької міської ради Рівненської області.

М 54

Методичні рекомендації до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи з дисципліни «Спецметодика початкового навчання мови»: для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка (освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія») / уклад. : О. О. Шостак. 2-ге вид., допов. і перероб. Рівне : РДГУ, 2022. 55 с.

УДК 373.5.016:811.161.2 (07) (072)

Методичні рекомендації є частиною навчально-методичного забезпечення дисципліни «Спецметодика початкового навчання мови», що входить до навчального плану підготовки бакалавра за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»). У методичних рекомендаціях представлено загальні вказівки щодо підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Подано плани практичних і лабораторних занять, тести для модульного контролю, питання для підготовки до підсумкового контролю і список рекомендованої літератури, охарактеризовано специфіку оформлення конспектів уроків із розвитку мовлення.

© О. О. Шостак, 2022 р.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Загальні вказівки з підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань самостійної роботи.....	6
Плани практичних, лабораторних занять і методичні рекомендації щодо виконання завдань для самостійної роботи.....	7
Тести для модульного контролю.....	24
Оформлення конспектів уроків із розвитку мовлення.....	38
Питання для підготовки до підсумкового контролю.....	40
Рекомендована література.....	44

ПЕРЕДМОВА

«Спецметодика початкового навчання мови» – одна з провідних навчальних дисциплін для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 016 Спеціальна освіта, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, освітньої програми «Спеціальна освіта. Логопедія».

Зміст курсу орієнтований на початковий, найбільш відповідальний період початкового навчання рідної мови дітей із важкими порушеннями мовлення (ТПМ) – підготовчий – 1–4 класи.

У зв'язку з тим, що спеціальна методика як наука пов'язана з вивченням закономірностей процесу формування мовлення в дітей-логопатів та опанування ними доступними знаннями з рідної мови, особливе значення для здобувачів вищої освіти набуває актуалізація матеріалу з мовознавства, психології, психолінгвістики, логопедії, спеціальної дидактики.

Мета навчальної дисципліни – дати здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти цілісну і логічно-послідовну систему знань про методику викладання української мови в початковій ланці освіти, озброїти їх ефективними методами і прийомами корекції та розвитку мовлення як засобу спілкування дітей із важкими порушеннями мовлення (ТПМ).

Завдання навчальної дисципліни:

– забезпечити професійну підготовку здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти до організації роботи молодших школярів із ТПМ в умовах спеціального закладу загальної середньої освіти;

– навчити студентів правильно формувати і закріплювати теоретичні та практичні знання, уміння і навички з української мови в учнів початкової школи спеціального закладу загальної середньої освіти;

– формувати уміння організовувати, планувати і проводити уроки з української мови в умовах спеціального закладу загальної середньої освіти;

– здійснювати в освітньому процесі виховні та корекційно-розвивальні завдання.

Опанування знаннями з курсу реалізується за допомогою основних організаційних форм навчання: лекцій, практичних занять, консультацій, самостійної роботи.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для підготовки до практичних, лабораторних занять і виконання завдань для самостійної роботи слід завести окремий зошит.

2. У зошиті необхідно зазначити тему і план заняття, виконати письмові завдання.

3. Для якісної підготовки до заняття обов'язково опрацювати матеріали лекції та інші джерела, передбачені темою заняття (підручники, методичні посібники, хрестоматії, журнальні статті).

4. Зошит для практичних, лабораторних робіт і виконання завдань для самостійної роботи повинен бути охайним та естетично оформленим.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ, ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1

Система навчання рідної мови учнів із тяжкими порушеннями мовлення

Тема 1. Спеціальна методика навчання української мови як окрема галузь дефектологічної науки

Практичне заняття № 1

Спеціальна методика навчання української мови як окрема галузь дефектологічної науки

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Спеціальна методика навчання мови як окрема дидактика.
2. Предмет і завдання спеціальної методики навчання мови.
3. Методи наукових досліджень, які використовуються спеціальною методикою навчання мови.
4. Зв'язок спеціальної методики навчання мови з іншими науками.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Сформувати список літератури (підручники, наукові статті та ін.) зі спеціальної методики початкового навчання мови.
2. Скласти модель методів, що використовуються спеціальною методикою початкового навчання мови.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати реферат на тему: «Зв'язок спеціальної методики навчання української мови з логопедією, методикою навчання рідної мови в масовій школі, логопсихологією, дидактикою та лінгвістикою».

2. Підготувати конспект наукової статті:

Степанова О. Місце дисципліни «Початковий курс української мови» у навчанні дітей із загальним недорозвитком мови (ЗНМ). Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика : колект. монографія / Е. А. Данілавичюте, С. П. Миронова, Н. Г. Пахомова, О. М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред. А. А. Колупасвої, І. М. Дичківської. Рівне : «Волинські обереги», 2020. С. 177-190.

Тема 2. Поняття про систему навчання рідної мови дітей із ТПМ. Мета і завдання роботи з формування мовлення та вивчення мови як предмета в спеціальній школі

Практичне заняття № 2

Поняття про систему навчання рідної мови дітей із ТПМ. Мета і завдання роботи з формування мовлення та вивчення мови як предмета в спеціальній школі
(2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Загальна характеристика системи навчання рідної мови дітей із ТПМ.

2. Науково-методологічні основи побудови системи навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

3. Мета і завдання з формування мовлення як засобу спілкування та знаряддя мислення.

4. Завдання вивчення мови як шкільного предмета.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Розкрити поняття «Система навчання рідної мови дітей із порушеннями мовлення».

2. Підготувати конспект наукової статті:

Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 487-492.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорну схему «Вихідні положення системи навчання рідної мови дітей із ТПМ».

2. Підготувати таблицю «Завдання початкового курсу української мови (навчальні та корекційно-розвивальні)».

Тема 3. Сучасне розуміння сутності аномального розвитку дітей, які мають ТПМ

Практичне заняття № 3

Сучасне розуміння сутності аномального розвитку дітей, які мають ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із ТПМ.

2. Особливості психофізичного розвитку дітей із ТПМ.

3. Особливості особистісного розвитку дітей із ТПМ.

4. Стан сформованості емоційної сфери учнів початкових класів із порушеннями мовлення і програмно-методичне забезпечення емоційно-вольового та ціннісно-сміслового розвитку школярів.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези підрозділу 1.1. «Види бар'єрів в освітній діяльності молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення» (С. 5–9) за джерелом:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с. : іл.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати реферат на одну з тем: «Особливості психофізичного розвитку дітей із ТПМ»; «Особливості мовленнєвого розвитку дітей із ТПМ».

Змістовий модуль 2

Організація освітнього і корекційно-розвивального процесу в початковій школі

Тема 4. Зміст і складові частини роботи з навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ

Практичне заняття № 4

Зміст і складові частини роботи з навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Науково-теоретичні засади визначення змісту навчання рідної мови в спеціальній школі.

2. Змістове наповнення корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами з розладами мовлення.

3. Школа для дітей із ТПМ – основний тип навчально-виховного закладу для дітей, які мають тяжкі мовленнєві порушення.

4. Види документації і форми навчальної та корекційно-розвивальної роботи в спеціальній школі.

5. Структура роботи з дітьми з ТПМ. Види корекційних занять.

6. Діагностичні прийоми для визначення рівня мовлення дітей із ТПМ.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Ознайомитись із типовими освітніми програмами для 1–2 класів і 3–4 класів НУШ: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

2. Ознайомитись із базовим навчальним планом початкової освіти для спеціальних закладів (класів) загальної середньої освіти з українською мовою навчання дітей з особливими освітніми потребами (додаток 12 до Державного стандарту початкової освіти): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n346>

3. Ознайомитись із корекційно-розвивальними програмами для молодших школярів з розладами мовлення (С. 111-183) за джерелом:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с. : іл.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати тези підрозділу 1.6. «Особливості усного та писемного мовлення молодших школярів з мовленнєвими розладами, моніторинг стану сформованості мовленнєвої діяльності, ігри та вправи» (С. 47–76) за книгою:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с. : іл.

**Тема 5. Принципи побудови роботи з навчання мови.
Характеристика методів, прийомів та засобів
формування мовлення і вивчення мови як предмета.
Організація навчально-виховного та корекційного
процесу в школі для дітей із ТПМ**

Практичне заняття № 5

***Принципи побудови роботи з навчання мови.
Характеристика методів, прийомів та засобів
формування мовлення і вивчення мови як предмета
(2 год.)***

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Характеристика принципів навчання рідної мови учнів із ТПМ.
2. Методичні принципи організації уроків української мови.
3. Загальне поняття про методи навчання. Класифікація методів навчання та особливості їх застосування в спеціальній школі для дітей із ТПМ.
4. Засоби та прийоми навчання української мови в спеціальній школі.
5. Специфічні компоненти уроків як невід’ємна складова комплексного подолання мовленнєвих порушень у дітей.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти опорну схему «Принципи побудови навчання рідної мови в спеціальній школі».
2. Підготувати тези методичної розробки: Корекційно-розвивальна робота на уроках української мови в спеціальній школі. URL : <https://naurok.com.ua/korekciyno-rozvivalna-robot-na->

urokah-ukra-nsko-movi-v-specialniy-shkoli-152859.html (дата звернення: 10.10.2021 р.).

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризувати специфіку використання методів і прийомів навчання рідної мови в спеціальній школі.

2. Підготувати тези наукової статті:

Кірцхалія О. П. Корекційна спрямованість роботи як специфіка професійної діяльності педагога-дефектолога. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 2 (46). С. 134-142.

Тема 6. Стратегії підтримки молодших школярів із ТПМ

Практичне заняття № 6

Стратегії підтримки молодших школярів із ТПМ

(2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Актуальні питання загальної організації навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення.

2. Застосування ейдетичних методів і прийомів у навчально-виховній роботі в початковій школі.

3. Використання нових інформаційних технологій у роботі з учнями із порушеннями мовленнєвого розвитку.

4. Пісочна терапія як засіб компенсації мовленнєвих порушень у дітей.

5. Використання прийомів самомасажу в корекційно-розвивальній роботі з дітьми.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези наукової статті:

Ласточкіна О. В., Прокопенко А. С. Інформаційно-комунікаційні технології у системі корекції порушень мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2019 року, м. Суми)*. Суми : ФОП Цьома С. П., 2019. С. 30-33.

2. Підготувати тези наукової статті:

Чекан О. І. Логопедичний масаж: інновації, технології та особливості. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 49. Том 2. 2022. С. 65-68.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати тези підрозділів «Організація навчання в інклюзивному середовищі» (С. 128–132), «Стратегії навчання в інклюзивному класі» (С. 132–136) за книгою:

Колупасва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

Змістовий модуль 3

Методика формування вимови та розвитку мовлення учнів молодших класів із тяжкими порушеннями мовлення

Тема 7. Методика формування вимови в дітей із ТПМ

Практичне заняття № 7

Методика формування вимови в дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Звукова система української мови.
2. Поняття про вимову.

3. Характеристика вимовної сторони мовлення учнів із ТПМ.

4. Завдання та складові частини роботи з формування правильної вимови.

5 Організація та планування роботи з формування вимови:

- а) типологія уроків вимови;
- б) індивідуальні заняття з вимови.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези розділу 3 «Корекція темпоритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення» (С. 27–33) за джерелом:

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). Київ, 2016. 90 с.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Навести приклади вправ із розвитку рухливості та чіткості рухів артикуляційного апарату в дітей із ТПМ.

2. Навести приклади вправ із розвитку фонематичного сприймання, слухової уваги та мовно-слухової пам'яті в дітей із ТПМ.

3. Навести приклади вправ із формування складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ.

Лабораторне заняття № 1

Методика формування вимови в дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із формування вимови в дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із формування вимови в дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку з формування вимови в дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку із формування вимови в дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Тема 8. Методика формування і розвитку словника та граматичної будови мовлення молодших школярів із ТПМ

Практичне заняття № 8

Методика розвитку словника в молодших школярів із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Теоретико-методологічні основи розвитку мовлення учнів із ТПМ.

2. Основні завдання з формування словникового запасу.

3. Основні напрямки та зміст роботи з розвитку лексичної сторони мовлення в дітей із ТПМ.

4. Зміст і методика корекційної логопедичної роботи над словом на уроках рідної мови в спеціальній школі.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези розділу 4 «Корекція лексичної сторони мовлення» (С. 34–42) за джерелом:

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). Київ, 2016. 90 с.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Навести приклади вправ із формування і розвитку словника в дітей із ТПМ.

Лабораторне заняття № 2

Методика розвитку словника в дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із розвитку словника в дітей із ТМП.
2. Моделювання уроків із розвитку словника в дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку з розвитку словника в дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.
2. Підготуватись до проведення уроку із розвитку словника в дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Практичне заняття № 9

Методика формування граматичної будови мовлення в молодших школярів із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Робота над граматичною будовою мовлення дітей із ТПМ на уроках розвитку мовлення.
2. Удосконалення лексичної та граматичної складових мовлення здобувачів початкової освіти з використанням ігрових прийомів.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези розділу 5 «Корекція граматичної сторони мовлення» (С. 43–56) за джерелом:

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). Київ, 2016. 90 с.

2. Підготувати тези наукової статті:

Трофименко Л. І. Специфіка формування граматичної компетенції у дітей з тяжкими порушеннями мовлення URL : <http://surl.li/kqlxc> (дата звернення: 14.08.2022).

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Навести приклади вправ із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП.

Лабораторне заняття № 3

Методика формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку з формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Змістовий модуль 4
Методика навчання грамоти молодших школярів із
тяжкими порушеннями мовлення

Тема 9. Загальна характеристика процесу навчання
грамоти учнів із ТПМ

Практичне заняття № 10
Загальна характеристика процесу навчання грамоти
учнів із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Поняття про грамоту. Завдання та специфіка навчання грамоти в школі для дітей із ТПМ.
2. Психолого-лінгвістичні основи методики навчання грамоти.
3. Психофізіологічні механізми читання та письма.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Розкрити значення психічних функцій у навчанні грамоти.
2. Підготувати тези підрозділу 2.2.2. «Комплексне формування мовлення учнів на уроках читання» (С. 190–200) за книгою:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с. : іл.

3. Опрацювати підрозділи «Психологічні і лінгвістичні засади методики навчання грамоти», «Періоди навчання грамоти» (С. 48–53) за джерелом:

Савінова Н. В., Білюк О. Г., Берегова М. І. Спеціальна методика розвитку мовлення та початкового навчання мови дітей з тяжким порушенням мовлення :

навч.-метод. посіб. : у 2 ч. : Ч. 2. Миколаїв : Іліон, 2022.
168 с.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтувати взаємозв'язок уроків грамоти і вимови.

2. Скласти опорну схему «Основні етапи формування навичок читання і письма».

Тема 10. Методи навчання грамоти учнів із ТПМ

Практичне заняття № 11

Методи навчання грамоти учнів із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Огляд історії методів навчання грамоти.

2. Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти.

3. Методика формування навичок звукового і складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ:

а) основні види фонематичного аналізу та поетапність його формування;

б) характеристика морфологічного аналізу;

в) характеристика видів та рівнів звукового аналізу та послідовність їх формування;

г) методика формування аналізу складу;

д) методика формування звукового та складового синтезу;

е) аналіз методик формування операції звуко-складового аналізу і синтезу, розробленої на основі досліджень В. К. Орфінської, Є. Ф. Соботович, Р. І. Лалаєвої, М. А. Савченко та інших дослідників-дефектологів.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Скласти таблицю «Методи навчання грамоти».
2. Навести приклади вправ, спрямованих на диференціацію звуків, що змішуються.

3. Опрацювати підрозділи «Короткий огляд історії методів навчання грамоти», «Прийоми звукового аналізу», «Прийоми звукового синтезу» (С. 54–68) за джерелом:

Савінова Н. В., Білюк О. Г., Берегова М. І. Спеціальна методика розвитку мовлення та початкового навчання мови дітей з тяжким порушенням мовлення : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. : Ч. 2. Миколаїв : Іліон, 2022. 168 с.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Скласти опорну схему «Методика формування навичок звукового і складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ».

Тема 11. Основні періоди та етапи навчання грамоти в спеціальній школі для дітей із ТПМ

Практичне заняття № 12

Основні періоди та етапи навчання грамоти в спеціальній школі для дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Добукварний період навчання грамоти, його завдання та зміст.

2. Вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів із ТПМ на початковому етапі навчання.

3. Основні напрямки і зміст навчальної та корекційної роботи в підготовчий період навчання грамоти учнів спеціальної школи.

4. Завдання та зміст букварного періоду навчання грамоти.

5. Загальна характеристика уроків читання і письма букварного періоду навчання грамоти.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Навести приклади вправ, що використовуються на уроках грамоти з метою розвитку зорово-просторового сприймання.

2. Навести приклади вправ із роботи над наголосом.

3. Опрацювати підрозділи «Добукварний період», «Розвиток мовлення», «Букварний період навчання грамоти», «Принцип побудови тематичних розворотів сторінок Букваря» (С. 69–83) за джерелом:

Савінова Н. В., Білюк О. Г., Берегова М. І. Спеціальна методика розвитку мовлення та початкового навчання мови дітей з тяжким порушенням мовлення : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. : Ч. 2. Миколаїв : Іліон, 2022. 168 с.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. На конкретному прикладі розкрити методику роботи над казкою в добукварний період навчання грамоти.

2. Розкрити напрямки та зміст роботи над реченням на уроках грамоти. Навести приклади, використовуючи матеріал «Букваря».

Тема 12. Методика початкового навчання письма і комплексне формування грамоти на уроках читання для дітей із ТПМ

Практичне заняття № 13

Методика початкового навчання письма і комплексне формування грамоти на уроках читання для дітей із ТПМ (2 год.)

Контрольні питання:

I. Теоретична частина:

1. Загальна характеристика процесу письма та основні завдання уроків письма в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

2. Характеристика графомоторної діяльності. Методика ознайомлення з новою буквою на уроці письма.

3. Періодизація навчання каліграфії:

а) характеристика підготовчого етапу навчання письма;

б) основний етап навчання каліграфії.

4. Комплексне формування грамоти на уроках читання.

II. Завдання до практичного заняття:

1. Підготувати тези розділу 8 «Корекція дисграфій» (С. 73–82), розділу 9 «Корекція дизорфографій» (С. 83–87) за джерелом:

Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). Київ, 2016. 90 с.

2. Ознайомитись із дидактичною грою «Читайлик» (С. 253) за книгою:

Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с. : іл.

Скласти за таким зразком власну дидактичну гру.

3. Опрацювати підрозділи «Особливості навчання письма в букварний період навчання грамоти», «Післябукварний період» (С. 83–95) за джерелом:

Савінова Н. В., Білюк О. Г., Берегова М. І. Спеціальна методика розвитку мовлення та початкового навчання мови дітей з тяжким порушенням мовлення : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. : Ч. 2. Миколаїв : Іліон, 2022. 168 с.

4. Переглянути індійський драматичний фільм «Зірочки на землі» (2007 р.) режисера Ааміра Хана. Записати, які прояви дислексії були в головного персонажа Ішана.

III. Завдання для самостійної роботи:

1. Навести приклади вправ, що сприяють формуванню навичок читання і письма.

2. Навести приклади типових графічних помилок і розкрити методику їх попередження та подолання.

Лабораторне заняття № 4

Методика навчання читання дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із навчання читання дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із навчання читання дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку із навчання читання дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку з навчання читання дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

Лабораторне заняття № 5
Методика навчання письма дітей із ТМП (2 год.)

I. План:

1. Аналіз підготовлених конспектів уроків із навчання письма дітей із ТМП.

2. Моделювання уроків із навчання письма дітей із ТМП за попередньо складеними конспектами.

II. Завдання до лабораторного заняття:

1. Скласти конспект уроку із навчання письма дітей із ТМП (клас на вибір). Дібрати необхідний наочний матеріал.

2. Підготуватись до проведення уроку із навчання письма дітей із ТМП (для обраного класу) за попередньо складеним конспектом.

ІНДЗ

Виготовити дидактичний посібник для спеціального навчання мови дітей молодшого шкільного віку і розробити методичні рекомендації щодо його використання.

ТЕСТИ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Змістовий модуль 1.

Система навчання рідної мови учнів із тяжкими порушеннями мовлення

1. Предмет спеціальної методики навчання мови:

- 1) педагогічна діяльність, спрямована на формування мовленнєвих навичок дошкільників;
- 2) процес розвитку мовлення дітей та навчання їх рідної мови на різних етапах дошкільного дитинства;
- 3) процес оволодіння українською мовою учнями з ТПМ в умовах спеціальної школи.

2. В Україні перші спеціальні школи для дітей, які мають ТПМ, виникли у:

- 1) 50–60-ті рр. ХХ ст.;
- 2) 60–70-ті рр. ХХ ст.;
- 3) 70–80-ті рр. ХХ ст.

3. Система навчання мови об'єднує два складники:

- 1) формування, розвиток і корекція мовлення (система розвитку мовлення);
- 2) система навчання граматики та правопису (мова як предмет);
- 3) система розвитку зв'язного мовлення;
- 4) система збагачення мовлення граматичними засобами.

4. До навчальних завдань початкового курсу української мови належать:

- 1) формування в учнів зв'язного, розгорнутого усного мовлення, що відповідає нормам сучасної української літературної мови;
- 2) корекція лексичної сторони мовлення;

- 3) опанування учнями знань про мову як найважливіший засіб комунікації та пізнання;
 - 4) корекція звуковимови;
 - 5) оволодіння учнями правильним, виразним, усвідомленим читанням та письмом за фонетичним і частково за морфологічним, традиційним та іншими принципами орфографії;
 - 6) залучення учнів до скарбниць духовності та культури, літературних надбань українського народу та народів світу;
 - 7) виховання громадянськості, патріотизму, національної самосвідомості.
- Необхідно обрати п'ять завдань.*

5. До корекційно-розвивальних завдань початкового курсу української мови належать:

- 1) формування в учнів зв'язного, розгорнутого усного мовлення, що відповідає нормам сучасної української літературної мови;
 - 2) корекція фонематичних уявлень і звуковимови як передумов оволодіння орфоепічними нормами української мови;
 - 3) опанування учнями знань про мову як найважливіший засіб комунікації та пізнання;
 - 4) корекція темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення;
 - 5) корекція лексичної сторони мовлення;
 - 6) корекція граматичної будови мовлення;
 - 7) корекція зв'язного (діалогічного, монологічного) мовлення;
 - 8) формування навичок усвідомленого мовного аналізу як основи для оволодіння і розвитку навичок читанням та письмом;
 - 9) попередження та корекція дислексій і дисграфій.
- Необхідно обрати сім завдань.*

6. Мета навчання рідної мови передбачає:

- 1) формування мовлення як засобу спілкування та знаряддя мислення;
- 2) формування основ наук про мову;
- 3) вивчення української мови як предмета.

Необхідно обрати два варіанти.

7. Порушення формування лексики в дітей проявляється

в:

- 1) обмеженості словникового запасу;
- 2) різкій невідповідності активного і пасивного словника;
- 3) порушенні узгодження слів у реченні;
- 4) неточному вживанні слів;
- 5) численних вербальних парафазіях;
- 6) несформованості семантичних полів;
- 7) неправильному вживанні закінчень;
- 8) труднощах актуалізації словника.

Необхідно обрати шість варіантів відповідей.

8. Основними граматичними помилками, що спостерігаються в учнів початкових класів із ЗНМ, є такі:

- 1) незасвоєння на практичному рівні системи відмінкових закінчень, що призводить до порушення узгодження іменників, прикметників, займенників, дієслів за числами, відмінками, родами, часами;
- 2) вживання закінчень, нетипових для певної граматичної форми;
- 3) вживання неправильного граматичного способу;
- 4) помилки у визначенні граматичного значення слова;
- 5) неправильне вживання відмінкових і родових закінчень кількісних числівників;
- 6) неправильне узгодження дієслів із займенниками та

іменниками;

7) неправильне вживання родових і числових закінчень дієслів минулого часу;

8) порушення узгодження слів у реченні, неправильне використання прийменників.

Необхідно обрати шість варіантів відповідей.

9. До особливостей моторного розвитку дітей із ТПМ належать:

- 1) недостатня точність, узгодженість, уповільнення темпу рухів;
- 2) порушення цифрового та буквеного гнозису;
- 3) труднощі утворення і закріплення складних рухових стереотипів, що складаються із серії рухів;
- 4) порушення просторового сприймання;
- 5) труднощі переключення з одного руху на інший.

Необхідно обрати три варіанти відповідей.

10. До особливостей сенсорного розвитку дітей із ТПМ зараховують:

- 1) недостатню точність, узгодженість, уповільнення темпу рухів;
- 2) дифузне, нерозчленоване, глобальне сприймання;
- 3) труднощі утворення і закріплення складних рухових стереотипів, що складаються із серії рухів;
- 4) порушення найбільш високих рівнів зорового, слухового і просторового сприймання;
- 5) труднощі у класифікації за кольором, формою і розміром;
- 6) порушення цифрового та буквеного гнозису.

Необхідно обрати чотири варіанти відповідей.

Змістовий модуль 2
Організація освітнього і корекційно-розвивального процесу в початковій школі

1. Концепцією Нової української школи передбачено, що перший рівень освіти має два цикли:

- 1) адаптаційно-ігровий (1–2 класи) та основний (3–4 класи);
- 2) підготовчий (1–2 класи) та основний (3–4 класи);
- 3) адаптаційно-ігровий (1–2 класи) та навчальний (3–4 класи).

2. У початковому курсі мовно-літературної освіти (програма для 1–2 класів) виділено такі змістові лінії:

- 1) «Взаємодіємо усно»;
- 2) «Читаємо»;
- 3) «Взаємодіємо письмово»;
- 4) «Досліджуємо медіа»;
- 5) «Досліджуємо мовні явища»;
- 6) «Вчимося грамоти».

Необхідно обрати п'ять варіантів відповідей.

3. Реалізація мети і завдань мовно-літературної освітньої галузі (3–4 класи) здійснюється за такими змістовими лініями:

- 1) «Взаємодіємо усно»;
- 2) «Читаємо»;
- 3) «Взаємодіємо письмово»;
- 4) «Досліджуємо медіа»;
- 5) «Досліджуємо мовні явища».

Необхідно обрати чотири варіанти відповідей.

4. Базовим навчальним планом початкової загальної середньої освіти з українською мовою навчання дітей з

особливими освітніми потребами передбачено, що на корекційно-розвивальну роботу з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення відводиться:

- 1) 420 год на кожен клас;
- 2) 320 год на кожен клас;
- 3) 220 год на кожен клас.

5. Розвиток основних психічних процесів – гнозису, уваги (як невід'ємної складової), пам'яті та мислення передбачає такий напрям корекційно-розвивальної роботи:

- 1) «Мовленнєвий розвиток»;
- 2) «Фізично-мовленнєвий розвиток»;
- 3) «Когнітивно-мовленнєва сфера»;
- 4) «Емоційно-вольова сфера».

6. Методичні принципи організації уроків української мови:

- 1) знання і розуміння причин труднощів молодших школярів у навчанні;
- 2) навчання мови на основі формування мовних узагальнень;
- 3) врахування індивідуальних особливостей дітей;
- 4) поетапність та логічна послідовність представлення навчального матеріалу;
- 5) уся діяльність учнів у процесі навчання повинна мати самостійний характер;
- 6) в основу освітнього процесу має бути покладена колективна форма діяльності.

Необхідно обрати п'ять варіантів відповідей.

7. Метою школи для дітей із ТПМ є:

- 1) подолання різних видів порушень усного та писемного мовлення в процесі корекційного навчання з різних предметів;
- 2) корекція психофізичного розвитку дітей із ТПМ, їх духовний розвиток;
- 3) подолання різних видів порушень усного та писемного мовлення в процесі корекційного навчання з різних предметів; забезпечення міцного і свідомого засвоєння загальноосвітніх знань; корекція психофізичного розвитку дітей із ТПМ, їх духовний розвиток.

8. Для реалізації корекційно-розвивальних технологій найбільш адекватним на початкових етапах навчання є:

- 1) проблемний метод;
- 2) евристичний метод;
- 3) репродуктивний метод.

9. Основними засобами навчання учнів є:

- 1) усне та письмове мовлення;
- 2) наочний матеріал;
- 3) організація спілкування дітей у різних видах діяльності (ігровій, побутовій, трудовій);
- 4) технічні засоби;
- 5) мова педагога.

Необхідно обрати три варіанти відповідей.

10. У спеціальній школі існують такі види планування:

- 1) календарні плани складаються на півріччя;
- 2) навчальні плани;
- 3) поурочні плани;
- 4) плани виховної роботи на півріччя і на тиждень;

5) плани корекційно-розвивальної роботи.
Необхідно обрати три варіанти відповідей.

Змістовий модуль 3.

Методика формування вимови та розвитку мовлення учнів молодших класів із тяжкими порушеннями мовлення

1. Вивчення звукової системи мови здійснюється в таких аспектах:

- 1) артикуляційному, акустичному, лінгвістичному;
- 2) фізіологічному, значеннєвому;
- 3) артикуляційному, фізичному.

2. Протиставлення фонем за диференціальними ознаками називають:

- 1) кореляційними;
- 2) опозиційними;
- 3) диференційними.

3. Психофізіологічними механізмами, що забезпечують правильну вимову, є:

- 1) збережений фонематичний слух;
- 2) фонематичне сприймання;
- 3) розвинута моторика органів артикуляційного апарату;
- 4) збережений кінестетичний або пропріорецептивний аналіз;
- 5) кінестетичний аналіз;
- 6) слуховий контроль за власним мовленням.

Необхідно обрати чотири механізми.

4. Вимовна сторона усного мовлення включає в себе:

- 1) кінестетичний аналіз;
- 2) фонематичне сприймання;
- 3) артикулювання звуків і їх розрізнення;

- 4) передачу звукоскладової структури слів;
- 5) вимову слів, синтагм, речень;
- 6) дотримання ритму, темпу, наголосу та інтонації.

Необхідно обрати чотири складники.

5. Основними напрямками роботи з формування правильної вимови є такі:

- 1) формування правильної звуковимови;
- 2) корекція та розвиток фонематичного сприймання і фонематичних уявлень;
- 3) робота над складовою структурою слів;
- 4) уточнення артикуляції та звучання звука з опорою на зорове, слухове, тактильне сприймання і кінестетичні відчуття;
- 5) розвиток інтонаційної сторони мовлення;
- 6) формування початкових навичок звукового аналізу та синтезу.

Необхідно обрати п'ять напрямків.

6. Оволодіння мовленнєвою діяльністю передбачає два аспекти:

- 1) робота над мовним рівнем продукування мовлення;
- 2) формування граматичної будови мови;
- 3) практичне оволодіння мовленням;
- 4) усвідомлення закономірностей побудови і функціонування мови з метою оволодіння писемним мовленням, зокрема граматики-орфографічними знаннями, уміннями та навичками.

7. Є. Ф. Соботович виділила такі два рівні засвоєння слова:

- 1) засвоєння семантики слова;
- 2) розуміння значення слова;
- 3) активного вживання слова в мовленні;
- 4) формування словесних понять.

8. Основними напрямками роботи з формування значення слова є:

- 1) диференціація узагальнюючих слів;
- 2) робота над багатозначними словами;
- 3) уточнення значення слова;
- 4) формування структури значення слова;
- 5) організація семантичних полів;
- 6) розвиток синтагматичних та парадигматичних зв'язків слова.

Необхідно обрати чотири напрямки.

9. Учені пропонують такі напрямки корекції та розвитку граматичної будови мовлення:

- 1) розвиток фонематичного слуху і правильної дикції;
- 2) розвиток системи словозміни;
- 3) розвиток системи словотворення;
- 4) диференціація частин мови (на практичному рівні);
- 5) диференціація граматичних значень і уточнення зв'язків з формальними ознаками;
- 6) розвиток уміння визначати споріднені слова та виконувати морфологічний аналіз слів.
- 7) збагачення словникового запасу.

Необхідно обрати п'ять напрямків.

10. Зміст і структура уроків із розвитку зв'язного мовлення тісно пов'язана з:

- 1) уроками вимови та та логопедичними заняттями;
- 2) уроками вимови, навчанням грамоти та логопедичними заняттями;
- 3) уроками вимови, фонетики, навчанням грамоти та логопедичними заняттями.

Змістовий модуль 4.

Методика навчання грамоти молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення

1. У період навчання грамоти розв'язують навчальне і корекційне завдання:

- 1) розвиток навички швидко орієнтуватись у звуко-буквеній будові слова;
- 2) оволодіння словозміною та словотворенням;
- 3) навчити дітей правильного та свідомого читання і письма;
- 4) у процесі навчання читання та письма коригувати та розвивати усне мовлення та пізнавальні здібності учнів.

Необхідно обрати два завдання.

2. Процес читання забезпечується узгодженою роботою таких аналізаторів:

- 1) мовнорухового, мовнослухового та зорового;
- 2) мовнорухового, мовнослухового, зорового, і моторного.

3. Друга операція процесу письма – це:

- 1) аналіз звукового складу слова, яке підлягає написанню;
- 2) переведення фонем чи їх комплексу в зорову графічну схему – букву, яка повинна бути віддиференційованою від букв, графічно схожих між собою;
- 3) перетворення оптичних знаків (букв) у потрібні графічні накреслення за допомогою рухів руки.

4. Третя операція процесу читання – це:

- 1) впізнавання, розрізнення букв та їх співвіднесення з відповідними звуками;

- 2) злиття звуків у складі та слова, тобто звуковий синтез, завдяки якому відбувається прочитування слова;
- 3) співвіднесення звукового образу слова з його лексичним значенням, тобто розуміння прочитаного.

5. Встановити відповідність між методами навчання грамоти і критеріями, покладеними в основу їх класифікації

Методи навчання грамоти:

- 1) буквоскладальний, звуковий, складовий, метод цілих слів;
- 2) аналітичні, синтетичні, аналітико-синтетичні.

Критерії, покладені в основу класифікації методів навчання грамоти:

- 1) провідний прийом роботи у процесі оволодіння грамотою (аналіз чи синтез);
- 2) мовна одиниця, що лежить в основі навчання грамоти (звук, буква, склад, слово).

6. До прийомів звукового аналізу належать:

- 1) виділення звука зі слова на основі опису його артикуляції;
- 2) самостійний підбір слів із заданим звуком;
- 3) утворення складу з 2-х звуків;
- 4) утворення сполучення звуків, аналогічно заданому, тільки з іншими звуками.

Необхідно обрати два прийоми.

7. До завдань добукварного періоду навчання грамоти можна віднести:

- 1) збагачення словникового запасу.
- 2) формування елементарних граматичних узагальнень.

- 3) розвиток основних мисленневих операцій, таких як аналіз предметів за формою, розміром, кольором, порівняння, узагальнення тощо;
- 4) розвиток зорової та моторної пам'яті;
- 5) навчання основним прийомам письма та розвивати координацію рухів руки.

Необхідно обрати три завдання.

8. Основними методами роботи в підготовчий період навчання грамоти виступають такі:

- 1) бесіда;
- 2) спостереження;
- 3) показ, пояснення та розповідь вчителя;
- 4) виконання короткотривалих вправ за показом;
- 5) дидактичні ігри, ілюстрації та демонстрації.

Необхідно обрати три групи методів.

9. До корекційної-розвивальних завдань у процесі оволодіння письмом належать:

- 1) ознайомити дітей із графічними та гігієнічними правилами письма та забезпечити їх застосування;
- 2) навчити основним прийомам письма та розвивати координацію рухів руки; розвиток графомоторних навичок;
- 3) розвиток у дітей зорово-просторового сприймання;
- 4) формування та розвиток зорового та руко рухового (кінетичного та кінестетичного) контролю та самоконтролю;
- 5) розвиток зорової та моторної пам'яті;
- 6) сприяння зниженню загальної психічної напруги, яка супроводжує процес письма.

Необхідно обрати чотири завдання.

10. Графомоторна діяльність складається із трьох блоків:

- 1) навчального;

- 2) корекційного;
- 3) мотиваційного;
- 4) операційного;
- 5) контрольного.

ОФОРМЛЕННЯ КОНСПЕКТІВ УРОКІВ ІЗ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Конспект уроку з розвитку мовлення має таку структуру:

Організаційний момент (1 хв.). Зосередження уваги дітей, повідомлення теми уроку.

Мобілізуючий етап, що включає мовленнєву зарядку (здійснюється автоматизація звуків – чистомовки, загадки, вірші). Це сприяє формуванню позитивного емоційного настрою на уроках, підвищує інтерес до змістовної та технічної сторін вимови.

Перед дітьми ставиться проблемне завдання з метою активізації їх творчого потенціалу, а також асоціативних зв'язків на мовленнєвому і немовленнєвому рівні (2–7 хв.).

Сприймання та аналіз зв'язків усного та писемного мовлення з метою створення мовленнєвої ситуації (3–10 хв.).

Фізкультхвилинка, пов'язана з лексичною темою, з розумовою діяльністю дітей (1–3 хв.).

Робота над уміннями аналізувати, узагальнювати і робити висновки. Актуалізувати елементарні теоретичні знання, які є в дітей у вигляді термінів, понять і визначень, виконання письмових вправ (3–10 хв.).

Закріплення мовленнєвих навичок в активній мовленнєвій діяльності (2–12 хв.).

Підведення підсумків уроку (1–3 хв.).

Домашнє завдання (2 хв.).

Оцінювання діяльності дітей (2–3 хв.).

Основним видом навчального матеріалу на уроках із розвитку мовлення є тексти.

На уроках із розвитку мовлення використовують велику кількість прислів'їв, фразеологічних зворотів, що

забезпечує розвиток абстрактного мислення і розвиває відчуття мовлення, активізує процеси словотворчості.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Спеціальна методика навчання мови як окрема дидактика.
2. Предмет і завдання спеціальної методики навчання мови.
3. Методи наукових досліджень, які використовуються спеціальною методикою навчання мови.
4. Зв'язок спеціальної методики навчання мови з іншими науками.
5. Загальна характеристика системи навчання рідної мови дітей із ТПМ.
6. Науково-методологічні основи побудови системи навчання рідної мови в спеціальній школі для дітей із ТПМ.
7. Мета і завдання з формування мовлення як засобу спілкування та знаряддя мислення.
8. Завдання вивчення мови як шкільного предмета.
9. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із ТПМ.
10. Особливості психофізичного розвитку дітей із ТПМ.
11. Особливості особистісного розвитку дітей із ТПМ.
12. Стан сформованості емоційної сфери учнів початкових класів із порушеннями мовлення.
13. Програмно-методичне забезпечення емоційно-вольового та ціннісно-сміслового розвитку молодших школярів із ТПМ.
14. Види бар'єрів в освітній діяльності молодших школярів із ТПМ.

15. Науково-теоретичні засади визначення змісту навчання рідної мови в спеціальній школі.

16. Змістове наповнення корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами з розладами мовлення.

17. Школа для дітей із ТПМ – основний тип навчально-виховного закладу для дітей, які мають тяжкі мовленнєві порушення.

18. Види документації і форми навчальної та корекційно-розвивальної роботи в спеціальній школі.

19. Структура роботи з дітьми з ТПМ.

20. Види корекційних занять із дітьми з ТПМ.

21. Діагностичні прийоми для визначення рівня мовлення дітей із ТПМ.

22. Особливості усного та писемного мовлення молодших школярів з мовленнєвими розладами.

23. Характеристика принципів навчання рідної мови учнів із ТПМ.

24. Методичні принципи організації уроків української мови.

25. Загальне поняття про методи навчання.

26. Класифікація методів навчання та особливості їх застосування в спеціальній школі для дітей із ТПМ.

27. Засоби та прийоми навчання української мови для дітей із ТПМ.

28. Специфічні компоненти уроків як невід’ємна складова комплексного подолання мовленнєвих порушень у дітей.

29. Актуальні питання загальної організації навчання дітей із ТПМ.

30. Застосування ейдетичних методів і прийомів у навчально-виховній роботі в початковій школі.

31. Використання нових інформаційних технологій у роботі з учнями із порушеннями мовленнєвого розвитку.

32. Пісочна терапія як засіб компенсації мовленнєвих порушень у дітей.

33. Використання прийомів самомасажу в корекційно-розвивальній роботі з дітьми.

34. Організація навчання дітей із ТПМ в інклюзивному середовищі.

35. Звукова система української мови.

36. Поняття про вимову.

37. Характеристика вимовної сторони мовлення учнів із ТПМ.

38. Завдання та складові частини роботи з формування правильної вимови.

39. Типологія уроків вимови.

40. Індивідуальні заняття з вимови.

41. Вправи для розвитку рухливості та чіткості рухів артикуляційного апарату в дітей із ТПМ.

42. Вправи на диференціацію звуків, що змішуються, в дітей із ТПМ.

43. Вправи для роботи над наголосом в дітей із ТПМ.

44. Вправи для розвитку фонематичного сприймання, слухової уваги та мовно-слухової пам'яті в дітей із ТПМ.

45. Вправи для розвитку слухового сприймання, слухової уваги та контролю в дітей із ТПМ.

46. Вправи для формування складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ.

47. Специфіка уроку з формування вимови в дітей із ТМП.

48. Дидактичний матеріал на уроках із формування вимови в дітей із ТМП.

49. Теоретико-методологічні основи розвитку мовлення учнів із ТПМ.

50. Основні завдання з формування словникового запасу.

51. Основні напрямки та зміст роботи з розвитку лексичної сторони мовлення в дітей із ТПМ.

52. Зміст і методика корекційної логопедичної роботи над словом на уроках рідної мови в спеціальній школі.

53. Вправи для розвитку словника в дітей із ТПМ.

54. Специфіка уроку з розвитку словника в дітей із ТМП.

55. Дидактичний матеріал на уроках із розвитку словника в дітей із ТМП.

56. Особливості формування граматичної компетенції в дітей із ТПМ.

57. Робота над граматичною будовою мовлення в дітей із ТПМ на уроках розвитку мовлення.

58. Вправи для формування граматичної будови мовлення в дітей із ТПМ.

59. Специфіка уроку з формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП.

60. Дидактичний матеріал на уроках із формування граматичної будови мовлення в дітей із ТМП.

61. Удосконалення лексичної та граматичної складових мовлення здобувачів початкової освіти з ТПМ із використанням ігрових прийомів.

62. Вправи для роботи над типами і стилями мовлення для дітей із ТПМ.

63. Поняття про грамоту.

64. Психологічні і лінгвістичні засади методики навчання грамоти.

65. Завдання та специфіка навчання грамоти в школі для дітей із ТПМ.

66. Психолого-лінгвістичні основи методики навчання грамоти.

67. Психофізіологічні механізми читання та письма.

68. Огляд історії методів навчання грамоти.

69. Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти.

70. Методика формування навичок звукового і складового аналізу та синтезу в дітей із ТПМ.

71. Добукварний період навчання грамоти, його завдання та зміст.

72. Вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів із ТПМ на початковому етапі навчання грамоти.

73. Основні напрямки навчальної та корекційної роботи в підготовчий період навчання грамоти учнів із ТПМ.

74. Зміст навчальної та корекційної роботи в підготовчий період навчання грамоти учнів із ТПМ.

75. Завдання та зміст букварного періоду навчання грамоти.

76. Загальна характеристика уроків читання і письма букварного періоду навчання грамоти.

77. Загальна характеристика процесу письма в дітей із ТПМ.

78. Основні завдання уроків письма для дітей із ТПМ.

79. Характеристика графомоторної діяльності.

80. Методика ознайомлення з новою буквою на уроці письма.
81. Періодизація навчання каліграфії.
82. Характеристика підготовчого етапу навчання письма.
83. Основний етап навчання каліграфії.
84. Комплексне формування грамоти на уроках читання.
85. Вправи для розвитку зорово-просторового сприймання в дітей із ТПМ.
86. Вправи для формування навички письма в дітей із ТПМ.
87. Усні граматичні вправи для дітей із ТПМ.
88. Методика попередження і подолання типових графічних помилок.
89. Специфіка уроку з навчання грамоти дітей із ТМП.
90. Дидактичний матеріал на уроках із навчання грамоти дітей із ТМП.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Дяченко К. Г. Інновації в корекції писемного мовлення молодших школярів Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 320 с. : іл.
2. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%d0%bf> (дата звернення: 14.08.2021 р.).
4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 14.08.2021 р.).
5. Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчого, 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення («Корекція мовлення»). Київ, 2016. 90 с.
6. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с. : іл.
7. Савінова Н. В., Білюк О. Г., Берегова М. І. Спеціальна методика розвитку мовлення та початкового навчання мови дітей з тяжким порушенням мовлення : навч.-метод. посіб. : у 2 ч. : Ч. 2. Миколаїв : Іліон, 2022. 168 с.

8. Чередніченко Н. В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Навчально-методичний посібник (курс лекцій). Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 208 с.
9. Чередніченко Н. В., Горбачова Д. М. Формування фонетико-графічної грамотності у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання : навч.-метод. посіб. Київ : ДІА, 2016. 212 с.

Додаткова

1. Грибань Г. В. Опанування знань з теми «Дієслово» молодшими школярами з ТПМ: дидактичний аспект. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. статей молодих вчених / за ред. В. В.Засенка, А. А. Колупаєвої.* Київ : «Експромт», 2011. Вип. 2. С. 32-40.
2. Данілавічюте Е. А., Трофименко Л. І., Грибань Г. В. Українська мова. 2 клас : підруч. для спец. загальноосвіт. навч. закл. (F80) та учнів із (R48, F81). Київ : Либідь, 2017. 160 с.
3. Данілавічюте Е. А., Трофименко Л. І., Грибань Г. В. Українська мова. 3 клас : підруч. для спец. загальноосвіт. навч. закл. (F80) та учнів із (R48, F81). Київ : Либідь, 2017. 192 с.
4. Кірцхалія О. П. Корекційна спрямованість роботи як специфіка професійної діяльності педагога-дефектолога. *Таврійський вісник освіти.* 2014. № 2 (46). С. 134-142.
5. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

6. Логопедія. Підручник / за ред. М. К. Шеремет. 2-е вид. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.
7. Логопсихологія : навч. посіб. / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.
8. Льошкіна О. А. Формування зв'язного монологічного висловлювання у молодших школярів з порушеннями мовлення. Узагальнення досвіду роботи вчителя-логопеда логопедичного пункту при ЗОШ № 48 м. Маріуполя. URL : <https://divovo.in.ua/formuvannya-zvyaznogo-monologichnogo-vislovlyuvannya-u-molodsh.html> (дата звернення: 14.08.2021).
9. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 487-492.
10. Пригода З. С. Формування компонентів орфографічної навички у школярів із тяжкими порушеннями мовлення. *Український логопедичний вісник: зб. наук. праць*. Київ : ПП «Актуальна освіта». 2013. № 4. С. 40-44.
11. Рібцун Ю. В., Рібцун О. Г. Словничок для діточок : пароніми : метод. посіб. Київ : Світич, 2012. 136 с.
12. Рібцун Ю. В. У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Ч. 1. Харків : Видавнича група «Основа», 2020. 96 с. (Серія «Логопеду»).
13. Рібцун Ю. В. У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Ч. 2. Харків : Видавнича група «Основа», 2020. 80 с. (Серія «Логопеду»).
14. Степанова О. Місце дисципліни «Початковий курс української мови» у навчанні дітей із загальним недорозвитком мови (ЗНМ). *Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика : колект. монографія* / Е. А. Данілавічюте, С. П. Миронова, Н. Г. Пахомова, О. М. Таранченко [та ін.]; за наук. ред. А. А. Колупасової,

- І. М. Дичківської. Рівне : «Волинські обереги», 2020. С. 177-190.
15. Трофименко Л. І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізко вираженим загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання*. 2013. С. 9-13.
 16. Трофименко Л. І. Теоретичні передумови формування морфологічних знань у школярів із важкими порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Вип. 8. Київ : ТОВ «Поліграфплюс», 2015. С. 160-165.*
 17. Трофименко Л. І., Мартинюк З. С., Грибань Г. В. Українська мова. 4 клас : підруч. для спец. загальноосвіт. навч. закл. (F80) та учнів із (R48, F81). Київ : Либідь, 2017. 192 с.
 18. Український правопис / худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. Харків : Фоліо, 2019. 348 с.
 19. Шкоденко М. В. Особливості сформованості зв'язного мовлення у дітей із важкими порушеннями мовлення. *Наукові здобутки студентів Інституту людини*. 2016. № 1 (5). URL : <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/67> (дата звернення: 14.08.2021).
 20. Шостак О. О. До проблеми розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів із важкими порушеннями мовлення. *Results of modern scientific research and development : Proceedings of IV International scientific and practical conference (August 22–24, 2021)*. Madrid, Spain : Barca Academy Publishing, 2021. P. 301-305.
 21. Шостак О. Логоритміка як засіб корекції ЗНМ у молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих*

- вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 52. Том 3. С. 255-259.
22. Шостак О. Риторика в системі міждисциплінарних зв'язків лінгводидактики. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 41. Том 3. С. 293-297.
23. Шостак О. О. Розвиток відчуття ритму в дітей із порушеннями мовлення з використанням художніх творів. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 43. Том 2. С. 52-55.
24. Шостак О. О. Розвиток мовлення дошкільників і молодших школярів із ЗНМ засобами художньої літератури. *Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції : м. Львів, 10–11 вересня 2021 р.* Львів : ГО «Наукова філологічна організація “ЛОГОС”», 2021. С. 54-56.

Інформаційні (інтернет) ресурси

1. Всеосвіта. Національна освітня спільнота : <https://vseosvita.ua/>
2. Електронна бібліотека Інституту модернізації змісту освіти : <https://lib.imzo.gov.ua/>
3. Інклюзивне навчання. Міністерство освіти і науки України : <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
4. Каталог дидактичних ігор : http://logopedija.at.ua/load/didaktichni_igri/2

5. Корекційні програми. Міністерство освіти і науки України : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/osvita-ditej-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-programi/korekcijni-programi>
6. ЛОГО-АРТ : <http://www.logoped.in.ua/>
7. Логопедичний сайт (Логопедична школа Альони Король), де зібрані методичні поради, практичні рекомендації та весь комплекс необхідних матеріалів для розвитку мовлення дітей, попередження та подолання мовленнєвих порушень, а також підвищення результативності корекційно-розвивальної роботи : <http://logoclub.com.ua>
8. Наукова бібліотека РДГУ : library.rshu.edu.ua
9. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : <http://nbuv.gov.ua>
10. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека : http://catalog.lib.rv.ua/cgi-bin/irbis64r_17/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&LNG=uk
11. Телеграм-канали: «ВзаємоДІЯ: щоденні кроки до спільної радості»; «Підтримай дитину».
12. Українська асоціація корекційних педагогів : <https://www.uasp.org.ua/>
13. Урок української мови. Авраменко. ON-LINE. Сніданок з 1 + 1 : <https://youtu.be/A328414aYQw> та ін.
14. Фейсбук-групи: «Література та ігри для ДНЗ / ЗДО» : <https://www.facebook.com/groups/1791241010960422/> ;
«Зошити та альбоми для дошкільників» : <https://www.facebook.com/groups/390987885664872/> ;
«Література та ігри для логопедів та ІРЦ» : <https://www.facebook.com/groups/302393900399321/> .

Навчально-методичне видання

**Методичні рекомендації до практичних, лабораторних
занять і виконання завдань для самостійної роботи з
дисципліни
«Спецметодика початкового навчання мови»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
(освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»)

Укладач:

Шостак Ольга Олександрівна

Підписано до друку: 2022 р.
Папір друк. 60×84. Формат 1/16
Умовних друкованих аркушів 0,7

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12